

Mons. Ivan Devčić

BOGOSLOVSKO SJEMENIŠTE I VISOKA BOGOSLOVSKA ŠKOLA U FORMIRANJU NOVE METROPOLIJE

Mons. prof. dr. sc. Ivan Devčić, nadbiskup i
metropolita riječki

UDK: [254.4 + 378.6]262.3 RIJEČKA METROPOLIJA
(497.3-3)"1947./1969."

Izlaganje na znanstvenom skupu

Članak opisuje otvaranje i djelovanje Bogoslovskega sjemeništa i Visoke teološke škole tijekom komunizma. Razlikuje nekoliko etapa u njegovu djelovanju koje je nasilno prekinuto zatvaranjem 1955. Sjemenište i škola postoje više od dva desetljeća prije no što je Pavao VI. osnovao riječko-senjsku crkvenu pokrajinu. Njihovo je djelovanje u Rijeci bio argument u korist onih koji su se zauzimali i uviđali opravdanost uzdizanja Riječke biskupije na nadbiskupsku čast i za središte cjelokopne metropolije, prije svega tadašnjega pomoćnog biskupa Josipa Pavlišića. Njemu pripadaju velike zasluge za djelovanje sjemeništa i osobito za nadogradnju zgrade.

Ključne riječi: Bogoslovsko sjemenište, Visoka bogoslovna škola, Viktor Burić, Josip Pavlišić.

* * *

Uvod

Bula Pavla VI. *Coetu instante* od 27. srpnja 1969., kojom osniva Riječko-senjsku nadbiskupiju, o sjemeništu piše: *Po volji nam je k tome da biskupsko središte riječko-senjsko ima jednu kuriju i to u gradu Rijeci, te jedno malo i veliko sjemenište.* (Lat. *Indulgemus praeterea ut Sedibus Fluminensi-Seniensi unica sit Curia in urbe vulgo Rijeka constituta, atque unicum maius et minus Seminarium.*)¹

Više od dva desetljeća prije osnivanja riječko-senjske crkvene pokrajine u Rijeci djeluju Bogoslovsko sjemenište i Visoka bogoslovna škola. Oni su od samoga početka, u prvim poslijeratnim

¹ Službeni vjesnik Riječko-senjske nadbiskupije, II (1970.), br. 1, str. 5.

godinama, *de facto* bili metropolitanske ustanove jer se u njima obrazovao i formirao kler ne samo Riječke biskupije nego cijeloga našega zapadnohrvatskoga kraja u tada još nesređenim biskupijskim granicama i apostolskim administraturama. Znatno prije same uspostave metropolije, biskupi će i formalno tu važnost odrediti odredbom o središnjem i interdijecezanskom karakteru ustanove.

U povijesti ove ustanove može se razlikovati nekoliko razdoblja:

1. Malo talijansko sjemenište od 1926. do 1947.
2. Centralno bogoslovsko sjemenište s Visokom teološkom školom od 1947. do 1955.
3. Klasična gimnazija Visoke teološke škole, tzv. Pripravnica, od 1948. do 1955.
4. Malo sjemenište sa Srednjom školom za spremanje svećenika od 1960. do 1966.
5. Bogoslovsko sjemenište s Visokom bogoslovskom školom od 1966. do 1990.
6. Bogoslovsko sjemenište s Visokom bogoslovskom školom od 1990. nadalje.

Otvaranje i prvo razdoblje djelovanja Bogoslovskog sjemeništa i Visoke bogoslovske škole

Zadnji talijanski biskup Rijeke Ugo Camozzo pokrenuo je inicijativu za otvaranjem hrvatskoga sjemeništa u zgradi u kojoj je od 1926. djelovalo malo talijansko biskupijsko sjemenište.² Ideju su prihvatili njegov nasljednik apostolski administrator Karlo Jamnik i senjsko-modruški biskup dr. Viktor Burić. Nakon Camozzova odlaska, ova su dvojica 18. rujna 1947. uputili zajednički dopis predsjedništvu Vlade Narodne Republike Hrvatske u kojem mole suglasnost za osnivanje sjemeništa u Rijeci.

2 Usp. Ivan DEVČIĆ, «Povijest sjemeništa u Rijeci. Od niže gimnazije do teološkog fakulteta», *Sv. Vid. Zbornik*, I (1995.), str. 127-134; Thomas TAMBURINI, «Il seminario vescovile di Fiume dal 1924 al 1947. Appunti e memorie», u: *Giornata di studio sugli aspetti di vita cattolica nella storia di Fiume. In occasione del LX anniversario dell'erezione della diocesi di Fiume (1925-1985)*, Roma, 1988., str. 143-154.

Preduvjet pokretanja ustanove bila je organizacija nastave. Valjalo je stoga donijeti plan i program te naći prikladne odgojitelje i profesore. Rektor sjemeništa postaje dr. Ivan Dukić, a duhovnik Ivan Brechler. Na blagdan svete Terezije Avilske 15. listopada 1947. otvoreno je Bogoslovsko sjemenište u Rijeci. Svečanost otvaranja vodio je senjsko-modruški biskup Viktor Burić u prisutnosti Bože Milanovića, delegata apostolske administrature za hrvatske župe srednje Istre i ravnatelja sjemeništa u Pazinu, i Josipa Pavlišića, duhovnika i ekonomista istoga sjemeništa.³

U prvim aktima kojima je otvoreno Bogoslovsko sjemenište, stavljen je velik naglasak na «glagoljaški» i «istarski» karakter istoga. Goruće je pitanje bilo potreba nabavke stručne teološke literature. No glavni je problem sjemeništa bio mali broj bogoslova. Kako bi se doskočilo tom problemu, početkom druge godine djelovanja sjemeništa 1948./1949. otvorena je tzv. Pripravnica kako bi se mladići kasnih zvanja, koji nemaju gimnazijsku maturu ili uopće srednjoškolskog obrazovanja, mogli pripremiti za teološki studij. Nastavnu osnovu za rad te škole na temelju inozemnih modela izradio je profesor J. Šojat.

Na sjednici održanoj 21. lipnja 1949. donesena je odluka o produžetku studija s četiri na pet godina. Petu su godinu trebali upisivati «apsolventi redoviti, koji nisu još navršili godine potrebne za primanje prezbiterata, i svi oni mladi svećenici koji dobiju odgodu za vojnu službu do navršene 27. godine».⁴ Time se teološki studij u Rijeci izjednačio po trajanju s ostalim bogoslovskim učilištima u zemlji i izvan nje.

Josip Srebrnić, biskup krčki i tada apostolski administrator riječki, Viktor Burić, senjsko-modruški biskup i apostolski administrator Kastva i okolice, te dr. Dragutin Nežić, apostolski administrator pazinske administrature i Porečko-pulske biskupije, donijeli su 10. ožujka 1950. odluku kojom riječko Bogoslovsko sjemenište proglašavaju središnjim sjemeništem, što znači da je po-

3 Ivan DEVČIĆ, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovska škola u Rijeci u razdoblju komunizma (1947.-1990.)», u: Mile BOGOVIĆ (ur.), *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, Zagreb – Rijeka, 1999., str. 274-275.

4 ARHIV SJEMENIŠTA RIJEKA (=ASR), Zapisnik sjednice profesorskog zbora od 21. lipnja 1949. Usp. Ivan DEVČIĆ, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovska škola», str. 278-280.

stalo «juridički centralnim i zajedničkim za sve naše biskupije i administrature». Spomenuti se biskupi time obvezuju da će u upravi tog Bogoslovnog sjemeništa smatrati ravnopravnim sve ordinarije spomenutih krajeva, a pitanje će se sve odrediti pravilnikom koji će oni naknadno dogovorno potpisati. Ujedno je za predsjednika Sjemenišnog odbora i delegiranog vrhovnog upravitelja samoga sjemeništa imenovan dr. Viktor Burić.⁵

Početak lipnja 1950. prvi i vrlo zaslužan rektor dr. Ivan Dukić daje ostavku na svoju dužnost iz obiteljskih razloga. Nasljeđuje ga prof. Šime Sironić. Na izvanrednoj sjednici 1. kolovoza 1951. prihvaćen je nastavni plan u kojemu su predmeti raspoređeni prema pojedinim godištimama te je određen broj sati za pojedine predmete. Novi je nastavni plan stupio na snagu u narednoj akademskoj godini 1951./1952.⁶

Akadska godina 1954./1955. bila je zadnja u prvoj fazi djelovanja sjemeništa. Tako je, unatoč mnogim poteškoćama i slabostima, zaključeno vrlo uspješno razdoblje u povijesti riječkog sjemeništa i njegova visokog učilišta u razdoblju komunizma. Nova akademska godina početak će tek jedanaest godina kasnije.

Nasilno zatvaranje sjemeništa

Kao što smo naglasili, otvaranje velikoga hrvatskog sjemeništa nakon Drugoga svjetskog rata omogućeno je uz potporu tadašnje komunističke vlasti koja je taj čin promatrala u kontekstu obrane nacionalnih interesa u zapadnoj Hrvatskoj. Tu početnu podršku s vremenom su zamijenili sve veći pritisci u skladu s politikom zaoštavanja odnosa između Jugoslavije i Svete Stolice, što je dovelo i do prekida diplomatskih odnosa pred kraj 1952.

Opće pogoršanje odnosa između Beograda i Vatikana odrazilo se poglavito na sjemeništa i vjerske škole u nas kojima se oduzelo pravo javnosti, a učenicima i sva učenička i studentska prava, koja će im biti vraćena tek krajem 1988. Godine. Ujedno se rad tih ustanova onemogućivao enormnim oporezivanjem. Naime, sve do uključno

⁵ Usp. Ivan Devčić, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovska škola», str. 280-281.

⁶ Usp. Ivan Devčić, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovska škola», str. 282-283.

1952., sjemenište nije trebalo plaćati poreze. Usporedo s fiskalnim i ekonomskim pritiskom, na sjemenište se vrše pritisci da ustupi dio svoga vrta u korist Više stručne pedagoške škole. Eksproprijacija je doista izvršena 18. ožujka 1955. Sve je to imalo za cilj zatvaranje sjemeništa, ali je za to trebalo pronaći i formalni razlog.

Povod je pronađen u navodnoj proustaškoj i profašističkoj djelatnosti svećenika i bogoslova. Kapš, Liković i Pezelj osuđeni su zbog kaznenog djela neprijateljske propagande jer su, tobože, veličali ustaške ratne zločince, njihovu ideologiju i NDH pred više osoba i u više navrata pjevali ustaške pjesme. Irenko Gallo i Livije Laganiš osuđeni su jer su vršili neprijateljsku propagandu na liniji iredente «govoreći kako je u oslobođenim krajevima za vrijeme fašizma bilo veće vjerske slobode negoli tada sredinom pedesetih, da se zatvaraju i progone svećenici, da bi htjeli dolazak na vlast demokršćanske vlade, kao i da su slušajući iredentističku radio stanicu Venezia-Giulia prenosili njezin sadržaj uperen protiv postojećeg društvenog uređenja pa da su time počinili krivično djelo. Sudskom presudom, sjemenišna srednja škola, tzv. Pripravnica, zatvorena je na tri, a Visoka teološka škola na pet godina. Formacija i obrazovanje budućih svećenika preneseno je u Pazin.»⁷

Ponovno otvaranje

Po isteku toga vremena nije bilo moguće odmah obnoviti rad sjemeništa i njegovih dviju škola. Zgrada, naime, nije bila samo zaposjednuta nego rješenjem Komisije za nacionalizaciju od 26. prosinca 1958. i nacionalizirana, što znači da je «postala društveno vlasništvo cijela poslovna zgrada u Rijeci koja se nalazi u ul. M. Gorki br. 43». U istom se dopisu utvrđuje postojanje uvjeta za nacionalizaciju zgrada na sjemenišnom dobru u Lovranu.⁸ Dio riječke zgrade ipak je s vremenom vraćen u vlasništvo Crkve. Tako se već 1960. godine moglo u jednom njezinom dijelu otvoriti Biskupsko sjemenište i Srednju školu za spremanje svećenika.

7 Usp. Ivan Devčić, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovska škola», str. 285-287.

8 ASR, dopis Komisije za nacionalizaciju pri Narodnom odboru Općine Stari Grad, Rijeka, br. N.45/1959, od 14. kolovoza 1959.

Tijekom 1965. i 1966. uspjelo se cijelu zgradu povratiti u crkveni posjed. Tada su ukinute te dvije ustanove (Biskupsko sjemenište i Srednja škola za spremanje svećenika), a obnovljeno je veliko sjemenište. Naime, odlukom dr. Viktora Burića, biskupa senjsko-modruškoga i apostolskog administratora hrvatskoga dijela Riječke biskupije, dr. Dragutina Nežića, biskupa Porečko-pulske biskupije i apostolskoga administratora pazinske administrature, i dr. Karmela Zazinovića, biskupa apostolskoga administratora Krčke biskupije, 12. rujna 1966. obnovljeno je Centralno bogoslovsko sjemenište kao interdijecezansko sjemenište za navedene biskupije i administrature. Za rektora sjemeništa imenovan je dr. Marijan Valković, a uvedena je i služba rektora Visoke bogoslovne škole koja je povjerena dr. Josipu Šojatu.

Na prvoj sjednici profesorskoga zbora obnovljene Visoke bogoslovne škole, održanoj 15. listopada 1966., istaknuta je važnost suradnje svih biskupija ovoga područja i povezivanje sa Zagrebom te je pročitana dopis izdan na sjednici profesorskog vijeća zagrebačkog Bogoslovnog fakulteta koji je donesen kao odgovor na molbu biskupa Burića, Nežića i Zazinovića i u kojemu se pozitivno odgovara na molbu spomenutih biskupa o agregaciji riječke Visoke bogoslovne škole Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Načelno se prihvaćala agregacija, a službeno rješenje trebala je donijeti Sveta Stolica na molbu istih biskupa. Suradnja se zagrebačkih profesora ostvarila, iako u manjoj mjeri od planiranoga: gostovali su dr. Josip Turčinović (staroslavenski jezik i istočno bogoslovlje) i dr. Vjekoslav Bajsić (povijest filozofije i granična pitanja znanosti i religije).⁹

Kako saznajemo iz zapisnika sjednice profesorskoga zbora održane 23. svibnja 1967., dekan Kuničić zatražio je agregaciju, no iz Svete Stolice mu je odgovoreno da se dopušta samo aflijacija. To je pitanje ostalo neriješeno dugi niz godina. Postupak je mirovao od 1976./1977. i dovršen je tek 1988., dakle više od dvadeset godina nakon prvog pokretanja. Naime, dopisom od 17. rujna 1988. dekan fakulteta u Zagrebu dr. Celestin Tomić priopćuje upravi Visoke bo-

9 Usp. Ivan Devčić, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovna škola», str. 287-289.

goslovske škole u Rijeci da je Kongregacija za katolički odgoj u Rimu 20. kolovoza iste godine odobrila zatraženu afilijaciju.¹⁰

Pokoncilske godine u sjemeništu

Napori oko reforme studija

Na sjednici od 20. siječnja 1967. raspravljalo se o pravnim kompetencijama pojedinih biskupa u odnosu na sjemenište te o potrebi gradnje nove sjemenišne zgrade koja bi se mogla graditi kao suvlasništvo triju biskupija. S time se nije složio pomoćni biskup Josip Pavlišić koji je smatrao da se u prošlosti suvlasništvo pokazivalo manje sretnim rješenjem. Bio je to početak intenzivnog razmišljanja i raspravljanja o gradnji novoga sjemeništa, što je rezultiralo izradom svih nacрта početkom sedamdesetih godina. Na dozvolu se moralo čekati sve do kraja 1985. g. kada je nadbiskup Pavlišić položio kamen temeljac za novu sjemenišnu zgradu koja je predstavljala samo trećinu prvotnog nacрта, a izgrađena je sredstvima Riječko-senjske nadbiskupije, što znači da se ideja o zajedničkoj gradnji i o suvlasništvu svih triju biskupija nije ostvarila.

U svrhu boljeg obrazovanja, na sjednici 26. travnja 1967. raspravljalo se o pitanju učenja stranih jezika. Tom je prilikom istaknuta potreba većeg kulturnog angažmana putem susreta s uvažanim kulturnim djelatnicima i organizacije nedjeljnih bogoslovnih tribina.

Osim navedenih napora oko kulturno-intelektualnog djelovanja ustanove, godine pripreve osnivanja nadbiskupije i metropolije u Rijeci obilježene su trudom oko poboljšanja teološkoga studija. Tako je 30. svibnja 1967. sastavljen dokument pod nazivom «Prijedlozi za reformu teološkog studija», a potpisao ga je rektor studija dr. Josip Šojat. Dokument je poslan Biskupskoj konferenciji. U prvom dijelu govori o Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i odnosu visokih bogoslovskih škola prema njemu. Ističe se da uz «pretežno institucionalni način teološke naobrazbe, kakav prevladava u sjemeništima, moraju postojati i teološki centri sa naučnim ciljevima. Dosljedno, od osnov-

¹⁰ Usp. Ivan Devčić, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovna škola», str. 289-290.

ne je važnosti da se kod nas svim silama pojača rad i značenje Bogoslovske fakulteta u Zagrebu kao naše najvažnije teološke ustanove. Bogoslovski fakultet u Zagrebu treba biti pravno i de facto svojina svih hrvatskih biskupija...» Nadalje se zagovara koordinacija studija na visokim bogoslovske školama koje bi trebale u cjelini prihvatiti program Bogoslovske fakulteta Zagreba. Pored toga, predlagalo se neka se radi unapređenja studija i teološke kulture uopće «ustanovi jedan Savjet u koji bi ušli predstavnici Bogoslovske fakulteta u Zagrebu i predstavnici svih visokih bogoslovske škola kod nas, a eventualno i koje druge naše kulturne ustanove». U drugom dijelu dokumenta iznose se prijedlozi za reformu pojedinih teoloških disciplina.¹¹

Teološko – pastoralni tečajevi

Jedna od važnih usluga koje je VBS sve godine nakon obnove 1966. pružala mjesnoj Crkvi bili su teološko-pastoralni tečajevi i tjedni za svećenike triju biskupija buduće crkvene pokrajine. Odluka o njihovu organiziranju donesena je godine 1967. Trajali su dva dana, a počevši od godine 1970. ovakvi tečajevi, nazvani i opći teološko-pastoralni, produženi su na tri, katkada i na četiri dana. Održavani su u Rijeci, s izuzetkom 1973. i 1977., kada su bili u Pazinu. Godine 1974. tečaj nije održan zbog Katehetske ljetne škole koja je te godine priređena u Rijeci. Od godine 1971. priređuju se dopunski tečajevi (na početku u trajanju tjedan dana, a kasnije 2-3 dana) za mlađe svećenike (ređene unatrag 10 godina).

Formacija i kadrovski problemi u postkoncilskim godinama

Glavni problemi s kojima se biskupi i poglavari riječkoga sjemeništa u godinama osnutka nadbiskupije susreću jesu odgojna pitanja, unutar kojih osobito odnos bogoslov-poglavar i općenito mjesto koje autoritet ima unutar formacije. Očito je da sva ta pitanja valja promatrati u sklopu postkoncilskih strujanja.

¹¹ ASR, br. protokola 21/1967.

Prenosimo dio pisma Josipa Pavličića upućenog poglavarima i profesorima 1969. godine jer iz njega doznajemo o tadašnjim problemima oko poštivanja autoriteta i zakona:

«Postoje opći crkveni zakoni, statut zavoda, smjernice Koncila. Sve su te norme na snazi ukoliko ih nije dokinula ili promijenila zakonita crkvena Vlast. Izmjenu tih smjernica, pravila i zakona neka poglavari prouče zajednički [...] Ako ta pravila i zakoni nisu u svemu savršeni, to neće biti niti budući, ipak je bolje i savršenije obdržavati neka pravila i zakone nego li nikakva. Bezakonje Crkva ne odobrava. Očito je tko je nadležan donošati i tumačiti zakone. Veoma je opasno i nipošto odgojno pitomce upućivati na nesavršenost nekog zakona ili pravila prije nego li crkvena zakonita Vlast donese odgovarajući zakoniti ispravak ili zamjenu tom nekom nesavršenom zakonu. Po postojećem pravilu na snazi su kanoni CIC i sjemenišna Pravila, ukoliko nisu abrogirana ili zamijenjena drugim sa strane zakonodavca. Od takvog stanovišta nitko od nas nije ovlašten odstupati, a da ne pobrka i oštetiti sve. Mislim da su nepravilike u sjemeništu nastale zbog kršenja pravila, kojih se crkvena vlast nije odrekla, a uslijed pojedinih izjava bogoslovi smatraju da ta pravila više ne vežu.»¹²

O činjenici da je mentalitet novih generacija bogoslova stavljao pred poglavare nove i izazovne probleme te o činjenici da su pitanje autoriteta mlađi naraštaji shvaćali potpuno drugačije od onih koji su bili pozvani formirati ih i obrazovati, zorno svjedoči pismo Ante Kresine biskupu Buriću upućeno u veljači 1969.:

«Mi se susrećemo sa jednom novom generacijom bogoslova koja nam dolazi iz sasvim drugačije sredine nego je bila ona iz koje smo proizašli mi. [...] Nije stoga iznenađujuće što oni pokazuju vrlo malo sklonosti disciplini, solidnom radu i pokornosti auktoritetu. U malim sjemeništima zadrže se vrlo kratko i to nije nikako dovoljno da bi stupili u bogosloviju s onakvim dispozicijama s kojima su mlađi ljudi ranije dolazili u velika sjemeništa. Mnogo pretpostavljamo i počinjemo graditi možda i solidnu građevinu ali nam se ona zbog slabih temelja često ruši. [...] Što se tiče radnih navika vrlo su skromni, a disciplina im nije pomoć već teret. S druge su strane ponosni,

12 Pismo Josipa Pavličića poglavarima i profesorima riječke bogoslovije 22. siječnja 1969. NADBI-SKUPSKI ARHIV RIJEKA (=NAR), *Prezidijal Josipa Pavličića*, fasc. «Sjemenište-metropolija», f. 1-3.

samosvjесni i vrlo kritični prema svemu što se zbiva oko njih. Za njih ne postoji nikakav vanjski ni svjetski ni crkveni pa ni hijerarhijski autoritet ukoliko je on nametnut samo izvana, a ne i osobnim radom i ugledom.»¹³

Tijekom 1969., godine osnutka nadbiskupije, pri VBŠ-u se formira Institut za teološku kulturu laika. Realizira se na taj način nova koncilсka osjećajnost za laikat. Institut najprije djeluje pri dominikanskome samostanu, no nakon odlaska Tihomira Zovka seli se u Nadbiskupski dom, a vodi ga Marijan Valković, potom Mile Bogović te Anton Benvin. Od kraja sedamdesetih pa do 1990. on postoji još samo na papiru.¹⁴

Zbog navedenih odgojnih problema došlo je 1968. godine do smjene rektora dr. M. Valkovića, to jest do zamjene, jer je na njegovo mjesto došao dr. J. Šojat, a Valković je postao rektor Visoke bogoslovske škole. Za prefekta u sjemeništu tada je imenovan Tomislav Šporčić, a malo kasnije službu vicerektora preuzima dr. Anton Benvin. Godine 1973. mjesto vicerektora preuzima Šporčić. Postoji i odgojna ekipa (duhovnici su dr. E. Hoško i dr. A. Tamarut) koja stanuje izvan sjemeništa, a koja je na toj službi bila sve do 1973. godine.¹⁵

Od akademske 1975./1975. godine dr. Marijan Valković nije više u Rijeci jer je preuzeo profesorsku službu u Zagrebu. Njegov odlazak otvorio je niz problema, prije svega zamjenu za predavanje (moralno bogoslovlje) koja je on održavao. Problem je uspješno riješen dolaskom dr. Srećka Badurine TOR, dok je za rektora VBŠ-a 13. kolovoza 1974. imenovan dr. Mile Bogović koji je stao i na čelo Instituta. Takvo će rješenje potrajati godinama jer je na službi rektora VBŠ-a Bogović ostao sve do ak. 1984./1985. god., dok je službu predstojnika Instituta obnašao do 1978./1979. Na obje ga je službe zamijenio dr. Anton Benvin. Ni pri Bogovićeovom ni pri Benvinovu imenovanju crkvena se vlast nije vodila rezultatima glasovanja na sjednicama profesorskog zbora.

13 Pismo Ante Kresine Viktoru Buriću, 24. veljače 1969. NAR, *Prezidijal Josipa Pavličića*, fasc. «Sjemenište-metropolija», f. 10-14.

14 Od 1978. postoji i Pastoralni institut koji je oživio neke zamrle inicijative VBŠ-a kao što su konferencije za redovnice i predbračni tečajevi. Najveći doseg bio mu je Odjel za pastoralnu formaciju redovnica s predavanjima od dvije godine. No sve je to bilo kratkoga daha.

15 Usp. Ivan Devčić, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovska škola», str. 298-307.

Od rujna 1974. dr. Josip Šojat razriješen je dužnosti rektora sjemeništa jer se u relativno poodmakloj dobi, kao što je 31. srpnja 1974. pismeno izjavio, sve teže nosio sa složenim odgojnim problemima. Predavanja je nastavio održavati sve do kraja ak. 1980./1981. god.¹⁶ Nakon njegova razrješenja službu rektora biskup Pavlišić pridržava sebi. Osoba Josipa Šojata spajala je prvo i drugo razdoblje djelovanja sjemeništa, ali s obzirom da je on predavao i bio prefekt još u senjskome sjemeništu, koje je zatvoreno 1940., njegovo ime povezuje također riječku crkvenu visokoškolsku ustanovu sa središtem koje je sve od početka devetnaestog stoljeća s manjim prekidom formirao kler našega kraja i na čiju se baštinu riječko sjemenište pozivalo.

Zasluge nadbiskupa Josipa Pavlišića

U listopadu 1965., tijekom zadnje sesije Drugog vatikanskog koncila, Josip Pavlišić iz Rima piše Svetoj Stolici pismo u kojemu traži rješavanje riječkog crkvenog pitanja. Činjenica kako ista osoba upravlja dvjema biskupijama, tvrdio je, ima negativan učinak i na polju novih zvanja. U trenutku pisanja toga pisma VBŠ (nakon nasilnog zatvaranja) još nije otvorena, ali su pripreme već poodmakle pa otvaranje i pitanje postojanja sjemeništa i teološkog studija u Rijeci Pavlišić stavlja u službu potrebe da Rijeka ima rezidencijalnog biskupa.

«Poteškoće su porasle s obzirom da je uprava podijeljena u dva dijela: ona za senjsko-modrušku i ona za hrvatski dio Riječke biskupije. [...] Bez sumnje, u duhovnom pogledu velika se šteta čini ostavljajući Riječku biskupsku katedru upražnjenu u tako dugom razdoblju, i to bez da itko od toga ima ikakvu korist. Najveća šteta se čini formaciji svećenika jer apostolski administrator msgr. Burić ima već odveć puno problema u njegovoj rezidencijalnoj biskupiji [...] Tijekom 1966. planiramo, ako Bog to dopusti, ponovno otvoriti Sjemenište i Teologiju sa svim tečajevima filozofije i teologije. To sjemenište kani primiti kandidate biskupija Poreč-Pula, apostolske

¹⁶ Usp. Ivan Devčić, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovna škola», str. 301.

administrature Pazin i biskupije Krčke, osim biskupija Rijeka i Senj-Modruš, praktički četiri biskupije. U ovome slučaju prisutnost rezidencijalnog biskupa u Rijeci bila bi još nužnija kao što bi se osjećala potreba za liturgijskom vitalnošću u katedralnoj crkvi koju bi dali teolozi.

Biti studentom u gradu koji je crkveno-pravno ničija zemlja i o kojem skrbi *ad tempus* upravitelj sa svim onim ograničenjima koje upravitelj obdržava. Pogrešno je na crkvenom polju tvrditi *Sede vacante nihil innovetur* dok su se na društvenom, političkom, etičkom, društvenom, ekonomskom području dogodile tolike promjene i inovacije. To ima znatne negativne posljedice na duhovni i kršćanski život.»¹⁷

Iz istoga pisma doznajemo i to kako Pavlišić misli da je urgentno pitanje otvaranja malog sjemeništa i kako je prikladno mjesto za to Ogulin.

«Hitna je potreba uspostave maloga sjemeništa u zaleđu. Po mojemu mišljenju najadekvatnije mjesto za to je Ogulin ili Oštarije, župa pored Ogulina, gdje dolaze tri željezničke pruge. Mjesto je udaljeno od gradskih centara. Posjeduje vodovod i struju. S ekonomske strane bio bi podesniji nego druga područja u biskupiji. Pristup sjemeništaraca tome području bio bi lakši nego drugim dijelovima i to bez većih putnih troškova. Klima toga područja je relativno blaga bez jakih zimskih vjetrova. U Ogulinu su i franjevci trećoredci koji bi mogli biti ispovjednici i eventualno nastavnici. U Ogulinu je gimnazija, srednja ekonomska, trgovačka. U njegovoj okolini je vjernička populacija. Nastavni svećenički kadar mogao bi se poslužiti željeznicom da bi došao do sjemeništa. Mogli bi se imati pristojni uvjeti za ekonomiju sjemeništa. Sa samo dva sata putovanja biskup bi mogao doći do sjemeništa i u jednom se danu vratiti u Rijeku. Vjernici bi rado pozdravili osnivanje maloga sjemeništa i pomogli bi ga. [...]»¹⁸

17 NAR, *Prezidijal Pavlišić*, fasc. «Stvaranje Riječko-senjske nadbiskupije i metropolije», sv. 1, fol. 13. Pismo Josipa Pavlišića Svetoj Stolici, listopad-studen 1965.

18 *Isto*.

U procesu formiranja nadbiskupije, osobito u raspravama oko određivanja sjedišta ujedinjene nadbiskupije, postojanje sjemeništa i VBS-a u gradu Rijeci išlo je u prilog onima koji su se zauzimali za rješenje u kojemu će Rijeka imati središnje mjesto u crkvenoj upravi, a među njima na prvome mjestu Josipu Pavlišiću. U tome sklopu postavljalo se pitanje vlasništva nad samim zgradama te na koji će način biskupi voditi brigu o toj ustanovi.

Tako pomoćni biskup Josip Pavlišić 9. lipnja 1967. piše ordinariju Buriću pismo u kojem u nekoliko točaka traži preciziranje nekih pitanja odnosa trojice biskupa prema sjemeništu i školi. Radilo se o tome tko će voditi brigu o sjemeništu nakon što je od prethodne 1966. ta ustanova ponovno otvorena i nakon što je potvrđena odluka o interdijecezanske statusu iste; hoće li biskupi to činiti kolektivno ili putem delegiranja jedne osobe ili vijeća; pitanje «adaptiranja, proširivanja, dograđivanja sjemeništa», o čemu se biskupe pozivalo da donesu dugoročiji plan. S posljednjim je bilo u vezi i pitanje posjeda same zgrade koje je ostalo vlasništvom Riječke biskupije jer, prema Pavlišićevim riječima, prenošenje «na neko treće lice bilo bi teško i skupo, i pitanje je kakove bi zato bile stvarne mogućnosti». Iz toga je pisma jasno kako je pitanje djelovanja sjemeništa u uskoj vezi s rješavanjem pitanja biskupijskih granica i osobito sjedišta biskupa. U točki 8. toga pisma Pavlišić naglašava: «Rijeka nema svoga rezidencijalnog Biskupa, nema svojih pitomaca, nema svojih svećenika (svega 11 dijecezanskih svćenika, od toga 4 Slovenaca) ipak bi ta biskupija morala dobiti svoga rezidencijalnoga biskupa koji bi vodio brigu i o kleru i o sjemeništu, kao kolijevci za novi naraštaj.»¹⁹

Biskupi Burić, Nežić, Zazinović i Pavlišić 15. listopada 1967. potvrđuju interdijecezanski karakter sjemeništa i VBS-a. Obavezujući se da će davati svoje kandidate i poglavare za tu ustanovu, konstatiraju kako stare zgrade, i uz adaptaciju, ne bi zadovoljavale potrebe. Tvrde kako nemaju financijskih sredstava za novu izgradnju i obraćaju se karitativnim ustanovama u katoličkome svijetu moleći ih da im pomognu, makar u etapama od pet godina.

¹⁹ NAR, *Prezidijal Viktor Burić*, Acta 526.

Iz jednoga pisma koje Josip Pavlišić upućuje trojici ordinarija vide se razlike oko budućnosti ustanove, odnosno mjesta gdje smjestiti ili graditi sjemenište. Osim Rijeke, na kojoj insistira Pavlišić, neki predlažu otok Krk kao mjesto izgradnje novoga sjemeništa ili se pak pouzdaju u povrat nacionaliziranog samostana benediktinki na Podmurvicama u Rijeci. No Pavlišić piše kako nisu realne šanse da se dobije nazad benediktinski samostan, a da gradnja izvan Rijeke nije preporučljiva zbog toga što su bogoslovi pretežno sa sela pa je potrebno da u sjemeništu dođu u kontakt s gradskim svijetom, a imat će profesore koji mogu štošta ispomagati u gradu, što na selu ne bi mogli, a katedrala treba imati klerike za pojedine crkvene službe.²⁰

Nakon uspostave Riječko-senjske nadbiskupije, biskupi nove metropolije na sastanku održanom u pazinskome sjemeništu 10. rujna 1973. sporazumno odlučuju o statusu koji imaju ustanove od metropolitanske važnosti. Potvrđuju odluku od 10. ožujka 1950. i onu od 12. rujna 1966. o Interdijecanskom bogoslovskom sjemeništu u Rijeci. Dogovaraju se da će jedan član episkopata metropolije kao delegat na određeno vrijeme obnašati službu posebnog nadzora života i rada u pazinskom i riječkom sjemeništu (određen je Karmelo Zazinović), a Josip Pavlišić obavljat će službu vrhovnog upravitelja sjemeništa:

«Budući da je g. 1969. ustanovljena riječka crkvena pokrajina sa sjedištem u Rijeci kojoj od tada pripadaju riječko-senjska nadbiskupija i biskupije krčka, porečko-puljska te administratura pazinska, smatramo se pozvanijima i odgovornijima u duhu koncilskih i pokoncilskih dekreta i smjernica, da se kolegijalno brinemo za što pravilniju i uspješniju formaciju budućih svećenika naših biskupija u pazinskom Dječačkom sjemeništu i riječkom Interdijecezanskom bogoslovnom sjemeništu [...] Dok se ne pripravi i odobri Statut Interdij. Bog. Sjemeništa jedan će član episkopata metropolije kao njegov delegat na određeno vrijeme vršiti službu njegova vrhovnog upravitelja te će u sporazumu s ostalim biskupima potpisivati dekrete imenovanja odnosno razrješenja službe svih sjemeništnih poglavara i profesora.»²¹

20 NAR, *Prezidijal Josipa Pavlišića*, fasc. «Sjemenište-metropolija», f. 20.

21 NAR, *Prezidijal Josipa Pavlišića*, fasc. «Sjemenište-metropolija», f. 25.

Krajem sedamdesetih nastale su velike poteškoće jer su troškovi uzdržavanja škole i sjemeništa s obzirom na mali broj bogoslova bili izuzetno veliki. Predlagalo se čak preseljenje u Pazin i zatvaranje ustanove, no do zatvaranja nije došlo jer je Riječko-senjska nadbiskupija preuzela troškove na sebe, dok su ostale dvije biskupije isplaćivale «primjerenu mjesečninu». Na sastanku je riječke crkvene pokrajine 31. siječnja 1978. u Pazinu zaključeno da će «sva tri biskupa ordinarija Riječke metropolije podržavati i dalje interdijecezansko bogoslovsko sjemenište u Rijeci s Visokom bogoslovskom školom do granice mogućnosti u bilo kojim poteškoćama».

Kada je budućnost sjemeništa i VBS-a bila vrlo neizvjesna zbog malog broja bogoslova, zahvaljujući upornosti nadbiskupa Pavlišića ponovno je aktualizirano pitanje izgradnje nove sjemenišne zgrade. Dobivanjem dozvole vlasti, tijekom studenog 1985. počeli su pripremni građevinski radovi prema nacrtima koje je sedamdesetih izradio ing. Emil Seršić, no tako da je prvotni plan preinačen odlukom da se gradi samo zapadno krilo. Temeljni je kamen položen 17. prosinca 1985., te je već nakon dvije i pol godine (zahvaljujući činjenici da je nadbiskup na gotovo čudotvoran način namaknuo financijska sredstva, između ostalog, i darom Ivana Pavla II. od 100.000 dolara), 31. svibnja 1988. blagoslovljena i svečano otvorena nova zgrada. To je bila godina Pavlišićeva zlatnog jubileja svećeništva. U novu je zgradu smješteno Bogoslovsko sjemenište i Svećenički dom, a stara je adaptirana za potrebe VBS-a i Caritasa. S tim su zahvatima, koje možemo nazvati proročkima, sjemenište i škola dočekali promjene 1990., čime je omogućen studij i laicima, što bi u prethodno postojećim uvjetima bilo neizvedivo.²²

Zaključak

Iako je senjsko-modruškom biskupu Viktoru Buriću dopala nezahvalna zadaća zatvaranja senjskog sjemeništa 1940., Providnost mu je nakon nekoliko godina dala ulogu otvaranja Centralnoga interdijecezanskog sjemeništa i Visoke bogoslovne škole u Rije-

22 Usp. I. DEVČIĆ, «Bogoslovsko sjemenište i Visoka teološka/bogoslovna škola», str. 308-310.

ci 1947. godine. Ta će ustanova i prije formalnopravne uspostave Riječko-senjske metropolije formirati hrvatski kler i biti od velike važnosti za tadašnje zapadnohrvatske biskupije i apostolske administrature. Postojanje takve metropolitanske ustanove više od dva desetljeća prije no što je Pavao VI. osnovao riječko-senjsku crkvenu pokrajinu bio je argument u korist onih koji su se zauzimali i uviđali opravdanost uzdizanja Riječke biskupije na nadbiskupsku čast i središte cjelokopne metropolije, prije svega tadašnjega pomoćnog biskupa Josipa Pavlišića.

Zahvaljujući trudu i uviđavnosti pastira naših mjesnih Crkava i brojnih poglavara i nastavnika u teškim vremenima koja su iza nas, sjemenište i Teologija u Rijeci mogu djelovati i početkom trećega tisućljeća na dobro cijele Riječke metropolije i Zadarske nadbiskupije.

RIASSUNTO

Nell'attività del seminario e della scuola superiore di teologia a Fiume possono distinguersi alcune fasi. Dopo l'apertura del 1947 quando il seminario minore italiano che operava sin dal 1926 diviene seminario maggiore, l'autore descrive le circostanze in cui operava questa istituzione. Si riportano i nomi dei vari rettori nonché dei docenti. Il primo periodo si conclude con la chiusura forzata effettuata dopo un processo farsa nel 1955. Nel 1966 inizia la seconda fase di attività in cui si presenteranno nuovi problemi che paventeranno addirittura la chiusura per mancanza di vocazioni. Il seminario e la scuola superiore di teologia erano istituzioni interdiocesane il che era un argomento a favore di chi negli anni Sessanta appoggiava l'elevazione della diocesi di Fiume a livello arcidiocesano e centro della circoscrizione ecclesiastica il che sarà effettuato da papa Paolo VI con la bolla *Coetu instante* del 1969, in primo luogo di mons. Josip Pavlišić, allora vescovo ausiliare di Senj-Modruš. A lui vanno riconosciuti grandi meriti per quanto concerne il seminario soprattutto per il suo ampliamento.

Parole chiave: seminario, scuola teologica superiore, Viktor Burić, Josip Pavlišić.

